

En anhållens rätt enligt 24 kap. 9 a § rättegångsbalken att ta del av de omständigheter som ligger till grund för anhållningsbeslutet har inte respekterats

Beslutet i korthet: Enligt 24 kap. 9 a § rättegångsbalken har den som anhålls rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande. I en anmälan till JO förde försvararen för en anhållen fram klagomål mot att den information som åklagaren lämnat inte levde upp till lagens krav.

Vad som närmare ska krävas av åklagarens underrättelse får enligt JO avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Som en utgångspunkt gäller dock att åklagaren inte endast kan hänvisa till att exempelvis uppgifter i förhör eller teknisk bevisning ligger till grund för anhållningsbeslutet. För att ändamålet med regleringen ska uppnås behöver underrättelsen normalt vara mer konkret än så. Om uppgifter från ett förhör har direkt betydelse för anhållningsbeslutet har den anhållne rätt till insyn i det som kommit fram i förhöret i dessa delar. I fråga om DNA-spår eller annan liknande teknisk bevisning har den anhållne en motsvarande insynsrett i det som har direkt betydelse för anhållningsbeslutet.

JO anser att den information som åklagaren lämnade i det aktuella ärendet var alltför allmänt hållen och att den anhållnes rätt enligt 24 kap. 9 a § rättegångsbalken inte respekterades. Den ansvariga åklagaren kritiserades för det.

Anmälan

I en anmälan till JO den 19 mars 2020 förde advokaten AA fram klagomål mot kammaråklagaren BB för hur hon tillämpat bestämmelsen i 24 kap. 9 a § rättegångsbalken (RB) om att den som anhålls har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för anhållandet. AA var offentlig försvarare för anhållne CC.

AA anförde att åklagaren endast uppgett att de omständigheter som låg till grund för anhållningsbeslutet var uppgifterna som målsäganden lämnat som fick stöd av teknisk utredning och spår. AA hade påtalat att han ansåg att detta inte uppfyllde lagens krav på underrättelsens innehåll men inte fått någon ytterligare information.

Utredning

JO uppmanade Åklagarmyndigheten att yttra sig om hur åklagaren hade tillämpat bestämmelsen i 24 kap. 9 a § RB.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren DD) yttrade sig den 15 december 2020 efter att ha begärt in upplysningar från BB och kammarledningen genom chefsåklagaren EE. Vidare hade områdeschefen, chefsåklagaren FF, fått tillfälle att lämna upplysningar. Åklagarmyndighetens yttrande finns tillgängligt hos JO.

Av utredningen hos JO framgår sammanfattningsvis följande.

Åklagaren BB beslutade att anhålla CC i hans frånvaro som misstänkt för försök till grov utpressning och grovt vapenbrott. Beslutet om anhållande verkställdes den 18 mars 2020 och ett s.k. delgivningsförhör enligt 24 kap. 8 § RB hölls med CC. Vid förhöret delgavs CC misstanke om försök till grov utpressning den 18 augusti 2019 i en viss ort genom att ha skjutit flera skott mot målsägandens bil på allmän plats och därigenom hotat målsäganden att betala en större summa pengar. Som alternativa brottsrubriceringar angavs grovt vapenbrott och grovt olaga hot. Efter förhöret beslutade åklagaren att anhållandet skulle kvarstå.

I ett direktiv daterat den 18 mars 2020 antecknade åklagaren följande.

I detta fall är omständigheterna som ligger till grund för beslutet; De uppgifter som målsäganden har lämnat till polisen, som får stöd av teknisk utredning och spår.

Dagen efter hördes CC med försvararen närvarande. Han delgavs då återigen misstanke om försök till grov utpressning men även misstanke om grovt vapenbrott genom att på samma tid och plats ha innehaft vapen på allmän plats. CC förnekade brott och begärde genom AA att få ta del av de omständigheter som låg till grund för anhållningsbeslutet.

Genom polisens försorg fick CC och försvararen den information som åklagaren antecknat i direktivet.

Åklagarmyndigheten redovisade rättslig reglering och följande bedömning.

I förarbetena ges ingen närmare vägledning om hur omfattande eller detaljerad information en anhållen person har rätt till. Det är enligt min mening heller inte möjligt att göra sådana generella vägledande uttalanden. Frågan om vilka omständigheter som en anhållen har rätt att få del av avgörs utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. De omständigheter som ligger till grund för en åklagares beslut om att anhålla en person skiljer sig åt från fall till fall.

Syftet med att en anhållen person har rätt att få del av de omständigheter som ligger till grund för ett anhållningsbeslut är att den anhållne effektivt ska kunna angripa beslutet. Ett anhållningsbeslut är en provisorisk åtgärd i avvaktan på domstolens prövning av häktningsfrågan. Beslutet kan givetvis angripas genom att den anhållne redan innan en häktningsförhandling åberopar bevisning i syfte att visa att misstanken inte når upp till sannolika skäl/skälig misstanke. Vanligen angrips dock anhållningsbeslutet vid en häktningsförhandling då den misstänkte eller dennes försvarare argumenterar för att anhållandet ska hävas. Den

information som ska lämnas om grunderna för ett anhållningsbeslut synes därmed främst ha till syfte att den anhållne ska ges en möjlighet att kunna förbereda sig inför den kommande häktningsförhandlingen (jfr prop. 2013/14:157 s. 21 f.). Detta förhållande bör enligt min uppfattning påverka hur omfattande och detaljerad information om grunderna för ett anhållningsbeslut som krävs för att rätten enligt 24 kap. 9 a § RB ska anses vara tillgodosedd.

Redan då en anhållen person delges brottsmisstanken ges den anhållne förutsättningar att kunna angripa anhållningsbeslutet. Den anhållne får då klart för sig vilket brott denne är misstänkt för samt var och när brottet har ägt rum. Han eller hon kan herefter angripa anhållningsbeslutet genom att lämna en egen berättelse om händelseförloppet eller åberopa bevisning, t.ex. i form av ett alibi, som åklagaren kan kontrollera.

Utöver information om brottsmisstanken har den anhållne även rätt att få reda på grunderna för anhållningsbeslutet. Om den anhållne vill utnyttja denna insynsrätt ska åklagaren delge den misstänkte de omständigheter som har haft *direkt betydelse* för anhållningsbeslutet. Övriga omständigheter som kommit fram under utredningen kan åklagaren neka den anhållne att ta del av om det är till men för utredningen att materialet görs tillgängligt och materialet inte talar till den anhållnes förmån.

Det sagda innebär att de omständigheter som en misstänkt har rätt att få del av i detta tidiga skede som regel är relativt knapphändiga. Ett anhållningsbeslut fattas ofta i avvaktan på vidare utredningsåtgärder och omständigheterna som grundar beslutet måste bara nå upp till misstankegraden sannolika skäl eller skäligen misstanke mot den misstänkte.

Det är bara den åklagare som har fattat anhållningsbeslutet som kan avgöra vilka omständigheter som har haft direkt betydelse för beslutet. De överväganden som åklagaren måste göra när det gäller frågan om den misstänktes insynsrätt i detta skede liknar de överväganden som åklagaren gör när denne bestämmer vilka omständigheter som ska presenteras vid en häktningsförhandling. Omfattningen av insynsrätten enligt 24 kap. 9 a § RB vid ett anhållningsbeslut motsvarar den insynsrätt som gäller inför rättens häktningsbeslut. Bestämmelsen innebär då den infördes ett tidigareläggande av insynsrätten, men det är inte frågan om en i förhållande till bestämmelsen i 24 kap. 14 § RB vidgad insynsrätt.

Vad som avses med omständigheter som haft direkt betydelse för beslutet får direkta och avgörande konsekvenser för hur brottsbekämpande myndigheter ska kunna bedriva en förundersökning. En extensiv tolkning av bestämmelsen skulle medföra att förutsättningarna för förundersökningsarbetet, så som de anges i rättegångsbalken, skulle förändras på ett sätt som lagstiftaren knappast har förutsett. Utredningsarbetet vid grov och organiserad brottslighet samt andra ärenden med stark kollusionsfara skulle allvarligt försämrats eller till och med omöjliggöras om detaljerade uppgifter om innehåll i förhör och annan bevisning skulle delges den misstänkte redan vid anhållningsbeslutet. Möjligheten att under förundersökningen få en förhørsutsaga från den misstänkte som inte är påverkad av vad denne vet om utredningen skulle helt gå förlorad.

I ärenden som rör våld i nära relation eller brott mot barn skulle delgivning av detaljerade förhörsuppgifter i ett så tidigt skede som det är frågan om här många gånger allvarligt försvåra eller omöjliggöra kontroller av såväl den misstänktes som målsägandens uppgifter i det vidare arbetet. Ett annat exempel på olämpliga konsekvenser av att ge ut detaljerade uppgifter ur förundersökningen är när flera personer är misstänkta och anhållna i sin frånvaro för ett allvarligt brott, t.ex. ett mord, och polisen griper en av de misstänkta före de andra. Om denna person sedan försätts på fri fot innan övriga misstänkta kunnat gripas, kan det vara förödande för den fortsatta utredningen om den släppta personen under anhållandetiden fått del av detaljerad information ur förundersökningen som kan spridas till de medmisstänkta. Detta gäller särskilt om utredningen bedrivits under lång tid och innehåller mycket utredningsmaterial.

När det gäller frågan om den information som lämnades var tillräckligt utförlig är det som jag redan framhållit inte möjligt att göra några generella uttalanden om vilka omständigheter som bör delges en misstänkt vid ett anhållningsbeslut. Det är enbart åklagaren som i varje enskilt fall kan avgöra vilka omständigheter som haft direkt betydelse för beslutet. Det är därför svårt att i efterhand säga huruvida en åklagare i ett visst fall har lämnat tillräckligt med information. Vid bedömningen måste man enligt min mening beakta även vad den anhållne har fått reda på vid delgivningen av brottsmisstanken. I detta fall har den anhållne då delgetts konkreta och tydliga brottsmisstankar samt tid och plats för brotten. Han har sedan, efter begäran enligt 24 kap. 9 a § RB, informerats om att målsäganden lämnat uppgifter samt att teknisk utredning och spår gav stöd åt målsägandens uppgifter. Enligt min uppfattning har åklagaren härigenom lämnat tillräckligt med information för att den misstänkte skulle kunna förbereda sig inför den kommande häktningsförhandlingen och effektivt kunna angripa anhållningsbeslutet. Den information som lämnades om grunderna för anhållningsbeslutet har alltså varit tillräcklig för att uppnå syftet med bestämmelsen i 24 kap. 9 a § RB.

AA kommenterade Åklagarmyndighetens yttrande.

Rättslig reglering

När förundersökningen har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, ska den misstänkte underrättas om misstanken när han eller hon hörs. Efter underrättelsen har den misstänkte och försvararen rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. Denna rätt gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen. I fråga om rätten för den som anhålls eller häktas att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen gäller även 24 kap. 9 a § RB. (Se 23 kap. 18 § RB.)

Enligt 24 kap. 9 a § RB har den som anhålls eller häktas rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.

Den sistnämnda bestämmelsen infördes 2014 och genomför artikel 7.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet är en del av EU:s färdplan om processuella rättigheter. Det syftar till att fastställa bestämmelser om rätt för misstänkta eller tilltalade att få information om sina rättigheter vid straffrättsliga förfaranden och om anklagelsen mot dem (se artikel 1).

Enligt direktivets artikel 7.1 ska den som anhålls eller häktas, eller hans eller hennes försvarare, få tillgång till sådana handlingar som rör det specifika målet, som är i behöriga myndigheters besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning.

I direktivets ingress anges att handlingar och, i förekommande fall, fotografier, ljudinspelningar och videospelningar som är väsentliga för en effektiv prövning av om ett anhållande eller häktningsbeslut av misstänkta eller

tilltalade personer är lagligt i enlighet med nationell rätt, bör göras tillgängliga för misstänkta eller tilltalade personer eller deras försvarare senast innan en behörig rättslig myndighet uppmanas att besluta om anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet i enlighet med artikel 5.4 i Europakonventionen, och i så god tid att ett effektivt utövande av rätten att få anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet prövad möjliggörs (se beaktandesats 30).

Vid genomförandet av direktivet uttalade regeringen bl.a. följande.

Den reglering som regeringen föreslår ställer krav på åklagaren att precisera vilka omständigheter han eller hon lagt till grund för anhållningsbeslutet. Detta innebär inte nödvändigtvis att åklagaren behöver tillhandahålla allt utredningsmaterial som vid tidpunkten för anhållningsbeslutet talar mot den frihetsberövade. Däremot ska åklagaren på begäran av den frihetsberövade tillhandahålla sådant utredningsmaterial eller delar av utredningsmaterial som haft en direkt betydelse för beslutet om anhållande. Rätten till insyn i det material som ligger till grund för anhållningsbeslutet är ovillkorlig. Den misstänkte har dock inte rätt till kopior av utredningsmaterialet. Hur den misstänkte ska få del av materialet får avgöras efter vad som är mest lämpligt i det enskilda fallet. (Se prop. 2013/14:157 s. 23 f.)

Det gjordes vid genomförandet även ändringar i den s.k. kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen. Av de ändringarna följer att rätten för den som har frihetsberövats att ta del av omständigheter som ligger till grund för beslutet om frihetsberövande inte kan begränsas på grund av sekretess (se samma proposition s. 24 f. och 30).

Den som är gripen eller anhållen har också rätt att få besked om vilket eller vilka brott han eller hon är misstänkt för och grunden för frihetsberövandet (se 24 kap. 9 § RB). Med grunden för frihetsberövandet avses här de s.k. särskilda häktningsskälerna enligt 24 kap. 1 § första stycket 1–3 RB, dvs. flyktfara, kollusionsfara och recidivfara (se t.ex. Fitger m.fl., Rättegångsbalken [3 juni 2022, JUNO], kommentaren till 24 kap. 5 och 9 §§).

Bedömning

Granskningens inriktning

Bestämmelsen i 24 kap. 9 a § RB ger den som anhålls eller häktas en rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning. Min granskning har avsett endast vilken rätt som gäller för en person som är anhållen.

Jag har vidare riktat in min granskning på det som jag uppfattat att klagomålet framför allt avsett, nämligen att de omständigheter som åklagaren angav som grund för anhållningsbeslutet var alltför allmänt hållna.

Åklagarens underrättelse och krav på dokumentation

Syftet med artikel 7.1 i EU-direktivet är att en anhållen effektivt ska kunna angripa beslutet om anhållande. Ett anhållningsbeslut fattas ofta i ett skede av en förundersökning när det kan råda en osäkerhet om hur det som kommit fram i utredningen ska tolkas. Bestämmelsen i 24 kap. 9 a § RB kräver dock att åklagaren preciserar vilka omständigheter som haft direkt betydelse för anhållningsbeslutet. I fråga om sådana omständigheter har den anhållne och hans eller hennes försvarare en ovillkorlig rätt till insyn.

Vad som närmare ska krävas av åklagarens underrättelse får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Som en utgångspunkt gäller dock att åklagaren inte endast kan hänvisa till att exempelvis uppgifter i förhör eller teknisk bevisning ligger till grund för anhållningsbeslutet. För att ändamålet med regleringen ska uppnås behöver underrättelsen normalt vara mer konkret än så. Om uppgifter från ett förhör har direkt betydelse för anhållningsbeslutet har den anhållne rätt till insyn i det som kommit fram i förhöret i dessa delar. I fråga om DNA-spår eller annan liknande teknisk bevisning har den anhållne en motsvarande insyns rätt i det som har direkt betydelse för anhållningsbeslutet.

Av objektivitetsplikten följer att åklagaren inte kan neka den anhållne att ta del av sådant som talar till hans eller hennes fördel (se 23 kap. 4 RB).

Vid bedömningen av om åklagaren uppfyllt sin underrättelseskyldighet kan det beaktas även vad den misstänkte fått veta vid en delgivning enligt 24 kap. 9 § RB.

För att det i efterhand ska gå att granska hur åklagaren hanterat en begäran att få del av de omständigheter som ligger till grund för ett anhållningsbeslut är det en förutsättning att det dokumenteras vilken information som lämnas till den anhållne och försvararen. Även ur rättssäkerhetssynpunkt är detta viktigt. Det är åklagarens ansvar att detta görs.

Rätten till insyn respekterades inte i detta fall

CC förnekade brott och begärde genom sin offentliga försvarare att få ta del av de omständigheter som låg till grund för anhållningsbeslutet. Åklagaren meddelade via utredare hos polisen att det till grund för beslutet låg uppgifter som målsäganden hade lämnat till polisen som fick stöd av teknisk utredning och spår. CC och hans försvarare hade även underrättats om att CC var misstänkt för grov utpressning och grovt vapenbrott på en viss tid och plats genom att ha skjutit flera skott mot målsägandens bil på allmän plats och därigenom hotat målsäganden att betala en större summa pengar.

Den information som CC fick gav honom kunskap om tidpunkten och platsen för de misstänkta brotten samt vad gärningarna bestod i. Han fick dock inte någon upplysning om vad som kommit fram i förhöret med målsäganden som gjorde att han var misstänkt för brotten och hur detta fick stöd i den tekniska bevisningen. Underrättelsen som åklagaren lämnade i det här fallet var enligt

min mening alltför allmänt hållen. Trots påpekande från CC:s offentliga försvarare lämnades inga ytterligare upplysningar.

Min slutsats av det som kommit fram i ärendet är att CC:s ovillkorliga rätt att ta del av de omständigheter som låg till grund för anhållningsbeslutet på det sätt som 24 kap. 9 a § RB förutsätter inte respekterades. Den ansvariga åklagaren BB kritiserar för det.

Ärendet avslutas.